

Інформаційне законодавство:

Сьогодні альтернативи формуванню інформаційного суспільства немає і бути не може. Це черговий, об'єктивний етап соціального прогресу в усіх сферах буття людини і, насамперед, у науці та освіті, економіці, соціальному управлінні та праві. Для усвідомлення його змісту важливо виробити вірне уявлення про інформатизацію, перебороти крайності в її розумінні.

На часі стає очевидним, що людство семимільними кроками вступає в новий етап свого розвитку — інформаційне суспільство. Цей процес потребує адекватної реакції наукової думки та соціальної практики, формування законодавства як на міжнародному, так і національному рівнях, здатного забезпечити умови для ефективної адаптації людини, держави та суспільства до нового образу буття, їх захисту від негативних проявів. З часу проголошення незалежності України напрацьовано значний масив законодавчих та підзаконних нормативних актів, які складають базу для нормативно-правового регулювання суспільних інформаційних відносин. Сукупність юридичних норм у цій сфері вже досягла «критичної маси», що дозволило умовно виділити їх в автономну галузь законодавства (інформаційне законодавство) та напрям юридичної науки — інформаційне право.

Костянтин БЄЛЯКОВ,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач наукового відділу правових проблем
інформаційної діяльності
Науково-дослідного інституту інформатики і права
НАПрН України

Дмитро ЛАНДЕ,
доктор технічних наук, старший науковий співробітник,
завідувач науково-дослідного відділу спеціалізованих
засобів моделювання Інституту проблем реєстрації
інформації НАН України

Віра НІКОНОВА,
доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри англійської філології і перекладу
Київського національного лінгвістичного університету

Виникнення інформаційного суспільства

Треба визнати, що на фоні достатньо динамічного розвитку наукових розробок у значеній інституції юридичної науки, формування інформаційного законодавства проходить епізодично, безсистемно, на низькому методологічному рівні, головне, без урахування досягнень інформаційного права, розробок вітчизняних учених, як правників, так і фахівців з інших наук, поєднання знань яких є невід'ємною умовою успішного розвитку інформаційно-правових досліджень, що носять інноваційний, комплексний характер.

Черговою новелою інформаційного законодавства України стала Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка з'явилася неочікувано та визвала відповідну рефлексію фахівців з інформаційного права завдяки тому, що її розробку не було передбачено в жодному нормативному акті. Поряд із цим, вимоги щодо розробки «Інформаційного кодексу України», який має замінити всю купу нормативно-правових актів у сфері інформатизації, чомусь ігноруються вже четвертий раз.

Зазначена Стратегія, незважаючи на зауваження та поради з боку фахівців, на жаль, має недоліки, що на часі набувають системного характеру в процесі нормотворчої діяльності в Україні та носять комплексний характер із погляду сучасних теоретико-методологічних основ права, філології та технічних наукових знань.

Перш за все, йдеться про те, що у Стратегії, так само як і Законі 2007 року («Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки»), в контексті їхніх назв, задекларовано факт про існування в Україні інформаційного суспільства, що не може стверджувати ні одна з розвинутих країн світу. Нагадаємо, що побудова інформаційного суспільства є метою сучасної цивілізації, наступною фазою розвитку людства. Інша справа, розглядати процес інформатизації в межах країни, на локальному рівні, наприклад, України як частини світової спільноти, що далеко не одне й те саме.

Що ж до інформатизації суспільства — це соціальний процес, у якому його складові компоненти (організаційні, правові, політичні, соціально-економічні, науково-технічні, виробничі тощо) не просто

інформаційних ресурсів) — відомостей, даних і знань у суспільстві. Результатом цього процесу саме і є виникнення інформаційного суспільства, що знаменує радикальні перетворення не тільки в сфері виробництва і технологій, у галузі освіти, культури, духовному житті та побуті, але й, головним чином, у соціальних відносинах.

«Електронна» термінологія

Крім того, наукова думка розглядає певні етапи інформатизації: електронізація, комп'ютеризація, медіатизація і, нарешті, інтелектуалізація — процес розвитку здатності суспільства до породження і сприйняття знань, тобто підвищення інтелектуального потенціалу, включаючи використання засобів штучного інтелекту. Таким чином, основною ціллю соціальної інформатиза-

хоча б не завдало. Межі проходження зазначених етапів установити, мабуть, не просто, проте можна припустити, що країна, в якій дійсно створено перший комп'ютер, але яка, за індексом мережевої готовності (Networked Readiness Index) у 2012 році посідала 75-те місце серед країн світу, випереджаючи лише Молдову та країни Середньої Азії, знаходиться на початку етапу медіатизації. Виникають логічні запитання — про який розвиток інформаційного суспільства можна говорити? Яким чином можна розвивати те, чого немає? Навіть такі розвинуті країни світу, як США та Японія не наважуються стверджувати, що вони його вже побудували та існують в іншій цивілізації, ніж увесь світ (хоча дуже близько до цього).

Наступною, принциповою з методологічної точки зору сучасної філології та лінгвістики, помилкою законодавця, яка переходить з однієї норми інформаційного законодавства до іншої, є використання та популяризація терміна «електронне» — електронна демократія (е-демократія), електронна економіка (е-економіка), електронна комерція (е-комерція), електронна послуга (е-послуга), електронна культура (е-культура), електронна освіта (е-освіта), електронна медицина (е-медицина). По тексту Стратегії, навіть, зроблено спробу (за нашими переконаннями, не зовсім вдалу) надання їм визначень.

Зауважимо, що людині в роках спадає на задку дуже популярний за радянських часів дитячий, науково-фантастичний художній фільм «Пригоди електроніка» (1979 р.), головним героєм якого був робот Клонований, за задумом сценаристів, з хлопчика-підлітка Сергія Сироежкина. Як і прийнято, по розумінню людини часів електронізації, робота було зроблено з конденсаторів, резисторів, транзисторів, діодів, мікросхем тощо, тобто з напівпровідникових приборів, що слугували основою для сучасних тоді електронних пристроїв, які з часом стали базою для створення комп'ютера, мікропроцесорної техніки, а сьогодні, у комплексі з програмним забезпеченням та засобами зв'язку, прийнято називати «інформаційними технологіями». Тому робот, за сценарієм фільму, отримав ім'я Електронік. Коли ж йдеться про уряд, комерцію чи економіку, що створені з мікропроцесорів та інших електронних складових, це є не реальним і таким, що важко уявити навіть у науковій фантастиці. А й навіщо?

Інформаційні технології

Що ж до уживання (імплементатії) в національному законодавстві термінів з придатком «е-» законодавцем прийнято аргументувати їх наявністю в міжнародних правових актах, що ратифіковані Україною.

Мабуть, як аргумент також можна послатися на їх широке використання в законодавстві близьких за менталітетом та правовими звичаями братніх країн — Росії та Білорусі, де вони почали застосовуватися раніше. Але, на наше глибоке переконання і з погляду багатьох вчених, насправді (з лінгвістичної точки зору), це є дослівним перекладом, транслітерацією (калькою) англійських словосполучень «e-democracy», «e-commerce», «e-government» тощо, тобто «вдирніштвом» у слов'янські мовні системи з боку англійської.

Тут виникає ще одне питання — а чому не «Digital» (цифрова) — «d-democracy» (цифрова демократія), «d-commerce» (цифрова демократія), «d-government» (цифровий уряд)? Або «hide touch» (високі технології), адже існує словосполучення «crime hide touch» — злочини у сфері високих технологій, що теж є спірним, адже високі технології в побуті прийнято вживати (за виразом екс-президента Кучми) як технології в галузі авіації, що більш близько до суті. Крім того, зазначені терміни англійською сприймаються як синоніми, чому ж не використовувати їх?

Дуже популярною також є префікс «cyber-», яку породжено в межах теорії управління системами різного рівня (біологічними, технічними та соціальними), як відомо, нашим великим співвітчизником В. М. Глушковым при створенні «комп'ютера» та наукового напрямку «кібернетика».

Але сьогодні чомусь цей термін прийнято використовувати стосовно правових явищ, наприклад, злочинів («cyber crime») — комп'ютерна злочинність чи злочини безпечності («cybersecurity») — кібернетична безпека. До речі, ні академік Глушков, ні кібернетика тут ні до чого. Нагадаємо, що сучасні новотерміни «cyberattack» (кібератака), «cyberbullying» (залякування), «cybercafe» (кіберкафе), «cybersecurity» (кібербезпека) утворені від англійського терміна «cyberspace» (кіберпростір), уведеного у фантастичному романі Уільяма Гібсона (William Gibson) «Neuromancer» (Нейромант) для позначення цифрового світу комп'ютерних мереж (так званих нейромереж).

Мабуть, завдяки фантастиці в проєкті Закону «Про кібернетичну безпеку України», зареєстрованого в парламенті 4 червня 2013 року за ініціативою Комітету з питань інформатизації та інформаційних технологій, теж уводяться терміни «кіберзагроза», «кібернетична безпека», «кібернетичний простір» та інші. З позиції ефективності законотворчості, незважаючи на безумовну актуальність проблеми захисту інформаційного простору як складової державної інформаційної політики, мабуть, повинні знайти відображення у змінах та доповненнях до законів

Черговою новелою інформаційного законодавства України стала Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка з'явилася неочікувано та визвала відповідну рефлексію фахівців з інформаційного права завдяки тому, що її розробку не було передбачено в жодному нормативному акті.

пов'язані, а є однією цілісною системою, яка являє собою якісно новий етап прогресивно зростаючого використання інформаційних технологій у процесі обігу інформації (точніше,

ції є побудова інтелектуального суспільства — суспільства, побудованого на знаннях.

Що стосується України, то до використання систем штучного інтелекту нам далеко,